

20. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 р. № 512/5. Офіційний вісник України. 2012. № 27. С. 23.

21. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна: Наказ Міністерства юстиції України від 29 вересня 2016 р. № 2831/5. Офіційний вісник України. 2016 р. № 76. С. 179.

22. Спеціальні вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад державних виконавців відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 21 квітня 2016 р. № 3005/5. Офіційний вісник України. 2016. № 87. С. 395.

23. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження: Наказ Мін'юст України від 05 серпня 2016 р. № 2432/5. Офіційний вісник України. 2016. № 64. С. 454. Ст. 2182.

24. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної виконавчої служби та митниць Державної фіскальної служби під час передавання майна, конфіскованого за рішеннями судів, та розпорядження ним: Наказ Міністерства юстиції України; Мінфін України від 23 березня 2018 р. № 892/5/379. Офіційний вісник України. 2018. № 26. С. 239. Ст. 963.

25. Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Наказ МВС України, Мін'юст України від 30 січня 2018 р. № 64/261/5. Офіційний вісник України. 2018. № 11. С. 153.

26. Про затвердження Порядку взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження: Наказ Мін'юст України; МВС України; від 30 січня 2018 р. № 256/5/65. Офіційний вісник України. 2018. № 11. С. 153.

27. Про затвердження Порядку виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або [...]: Постанова Кабінет Міністрів України від 03 серпня 2011 р. № 84529. Урядовий кур'єр. 2011. № 154.

УДК 342.9 (477)

ПЛУГАТАР Т.А.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню актуальних питань забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України. Акцентовано увагу на тому, що механізм реалізації та забезпечення гендерної рівності в органах поліції не є досконалим, про що свідчить існування окремих аспектів дискримінації осіб як жіночої, так і чоловічої статі. Зроблено висновок, що ефективність забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України залежить не тільки від прийняття декларативних норм, а й безпосередньо від запровадження відповідних організаційних заходів у цій сфері. Надано пропозиції щодо вирішення актуальних питань забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, гендерна політика, Національна поліція України, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

© ПЛУГАТАР Т.А. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, учений секретар (Вчена рада Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України)

Статья посвящена исследованию актуальных вопросов обеспечения гендерного равенства в деятельности Национальной полиции Украины. Акцентируется внимание на том, что механизм реализации и обеспечения гендерного равенства в органах полиции не является совершенным, о чем свидетельствует существование дискриминации лиц как женского, так и мужского пола. Сделан вывод, что эффективность обеспечения гендерного равенства в деятельности Национальной полиции Украины зависит не только от принятия декларативных норм, но и непосредственно от внедрения соответствующих организационных мероприятий в этой сфере. Даны предложения по решению актуальных вопросов обеспечения гендерного равенства в деятельности Национальной полиции Украины.

Ключевые слова: *гендер, гендерное равенство, гендерная политика, Национальная полиция Украина, обеспечение равных прав и возможностей женщин и мужчин.*

The article is devoted to the study of topical issues of gender equality in the activities of the National Police of Ukraine. The emphasis is placed on the fact that the mechanism for implementing and ensuring gender equality in the activities of the National Police of Ukraine is not perfect, as evidenced by the existence of discrimination against persons, both feminine and male. It is concluded that the effectiveness of ensuring gender equality in the activities of the National Police of Ukraine depends not only on the adoption of declarative norms, but also directly from the implementation of appropriate organizational measures in this area. The proposals on solving urgent issues of ensuring gender equality in the activities of the National Police of Ukraine are presented.

Key words: *gender, gender equality, gender policy, National police of Ukraine, ensurment equal rights and opportunities for women and men.*

Вступ. Формування України як демократичної, правової держави з високим соціальним та економічним рівнем життя і політичною стабільністю зумовлює необхідність орієнтації нашої країни на європейську інтеграцію, яка визнається одним із основних орієнтирів її сучасної зовнішньої політики. За цих умов постає потреба у гармонізації соціальних та економічних інституцій, а також національного законодавства із загальноєвропейськими стандартами та вимогами. Це, у свою чергу, передбачає проведення ефективного реформування вітчизняних органів державної влади, одним із напрямів якого є забезпечення гендерної рівності в їх діяльності, оскільки проблема формування та реалізації дієвої гендерної політики в українському суспільстві сьогодні є актуальною і потребує свого вирішення.

Наша держава відповідно до Звіту з глобального гендерного розриву за 2016 р., представленого Світовим економічним форумом, займала 69 місце за індексом гендерної рівності (у рейтингу серед 142 країн), у 2017 р. посіла 61 місце (у рейтингу серед 144 країн) [1].

З цього приводу слушною є думка Н. Грицяк, яка підкреслює, що «державна гендерна політика, як один з основних регулятивних механізмів суспільного життя, покликана підтримувати цінності справедливості, поваги до особистості незалежно від її статевої належності» [2, с. 115]. Саме тому гендерна політика в Україні, особливо в умовах обраного курсу на побудову європейських демократичних інститутів, постає зовсім у новому, актуальному світлі та вимагає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (у першу чергу, через обрання в представницькі органи та призначення на урядові посади), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо [3].

З огляду на це очевидно, що сьогодні гендерна політика має спрямовуватися на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в усіх сферах державної і суспільної діяльності, у т. ч. й у діяльності правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України.

Останнім часом у вітчизняній науковій літературі приділяється значна увага питанням забезпечення гендерної рівності в діяльності як органів державної влади взагалі, так і правоохоронних органів зокрема. Так, дослідженню окремих аспектів забезпечення гендерної рівності були присвячені роботи таких вчених, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка,

М.В. Буроменський, Ю.П. Битяк, Г.С. Буга, І.П. Голосніченко, Ю.А. Гончарова, О.В. Горбачова, О.Р. Дашковська, Д.П. Калаянов, В.В. Кириченко, А.Т. Комзюк, О.Г. Комісаров, С.В. Кувакін, Н.В. Максименко, Т.М. Мельник, О.В. Лаврінченко, К.Б. Левченко, А.С. Олійник, О.О. Орлова, О.В. Петришин, А.С. Політова, В.Ф. Погорілко, В.В. Романова, О.М. Руднева, О.В. Ряшко, О.Ю. Синявська, О.М. Смірнова, І.В. Шульженко, М.В. Щелкунова та інші вчені. Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень у цій сфері, сьогодні немає комплексного підходу до вивчення цієї проблеми, не вироблено наукового підґрунтя забезпечення гендерної рівності в діяльності безпосередньо Національної поліції України.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу актуальних проблем забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України та наукове обґрунтування пропозицій щодо їх вирішення.

Результати дослідження. Упровадження принципу рівних прав і можливостей жінок і чоловіків є однією з важливих умов сталого соціально-економічного розвитку, позитивних змін у суспільстві та його благополуччя, реалізації прав людини та самореалізації особистості, запорукою ефективного розв'язання наявних проблем, а також європейської інтеграції України та виконання міжнародних зобов'язань згідно з основними міжнародними договорами у сфері захисту прав людини, у т. ч. Цілей Сталого Розвитку до 2030 р., затверджених Генеральною Асамблеєю ООН [4, с. 8].

У цьому контексті необхідно підкреслити, що реальним кроком на шляху до реалізації взятих державою на себе зобов'язань стало прийняття відповідних законодавчих і підзаконних актів, які на законодавчому рівні визначили забезпечення гендерної рівності одним із першочергових завдань із реалізації ефективної державної політики. Так, наприклад, Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» став першим законодавчим актом, який містить визначення не лише поняття «дискримінація за ознакою статі» та «сексуальні домагання», а й безпосередньо поняття «гендерна рівність» як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [5]. Не менш важливу роль у сфері забезпечення гендерної рівності відіграють також Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI «Про засади запобігання та протидії дискримінації» [6], Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [7], Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 р., затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 113-р [8], Концепція Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р., затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2017 р. № 229-р [9] та безпосередньо сама Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р., затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273 [10] тощо.

Положення щодо принципу рівних прав і можливостей жінок та чоловіків знайшли своє відображення безпосередньо й у Законі України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію», згідно з яким на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, та які володіють українською мовою (ч. 1 ст. 49 Закону) [11].

Незважаючи на наявність профільних законодавчих і підзаконних актів у сфері забезпечення та реалізації рівних прав жінок і чоловіків, варто констатувати декларативність законодавчих гарантій у сфері забезпечення гендерної рівності, у т. ч. й у діяльності Національної поліції України. Причинами цьому можуть слугувати, зокрема: низька обізнаність із міжнародними стандартами у сфері захисту від гендерної дискримінації; невміння представників юридичної професії (у т. ч. поліцейських), ідентифікувати ті випадки, коли порушення прав і законних інтересів стає наслідком дії дискримінаційних положень законодавства або гендерно нейтральних законодавчих актів, що на практиці призводять до дискримінаційних наслідків; сприйняття текстів міжнародних документів як абстрактних конструкцій, які не пропонують конкретних моделей вирішення реальних життєвих ситуацій тощо [12].

Слід погодитися з тим, що нині, хоча й на законодавчому рівні, усе ж таки створені реальні передумови забезпечення та реалізації рівних прав жінок і чоловіків, однак конкретизація

положення щодо гендерної рівності в різних сферах суспільного життя, у т. ч. й у правоохоронній, відсутня. Механізм реалізації та забезпечення гендерної рівності жінок і чоловіків не є досконалим, про що свідчить існування дискримінації осіб як жіночої, так і чоловічої статі в українському суспільстві, зокрема у реалізації прав на працю в процесі влаштування на службу в публічній сфері [13, с. 300].

Підтвердженням цьому може слугувати той факт, що нині, за міжнародними даними, жінки складають до 15% співробітників правоохоронних органів. Більшість жінок-поліцейських виконують паперову роботу та не займають керівних посад [14]. Статистичні дані стосовно кількості жінок і чоловіків безпосередньо в Національній поліції України дають підстави стверджувати, що їх діяльність поки що не повною мірою відповідає вимогам міжнародних стандартів щодо забезпечення гендерної рівності. Зокрема, за статистичними даними, наприкінці 2017 р. у структурі Національної поліції України кількість жінок склала лише 21,8% від загальної чисельності [15].

Таким чином, можна виділити такі проблемні питання у сфері забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України: недосягнення рівності між жінками та чоловіками серед працівників поліції; недостатнє забезпечення рівного ставлення та рівних кар'єрних можливостей для працівників чоловічої і жіночої статі; наявність проблеми сексуальних домагань на робочому місці; невмотивовані відмови щодо прийняття жінок на службу в поліцію. Водночас існують і певні проблеми щодо забезпечення прав чоловіків, які працюють в органах поліції, зокрема: частіше, ніж щодо жінок, порушення їх соціально-трудова прав; виконання службових завдань, пов'язаних із ризиком для життя та здоров'я тощо.

З метою вирішення проблемних питань, що виникають у повсякденній діяльності органів системи МВС України (зокрема Національної поліції України), у т. ч. й у сфері забезпечення гендерної рівності в їх діяльності, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р була схвалена Стратегія розвитку органів системи МВС України до 2020 р. Одним з основних пріоритетів їх розвитку визначено дотримання та забезпечення прав людини, а безпосередньо реалізація цього пріоритету передбачає забезпечення мінімізації порушень прав людини й основних свобод у діяльності органів системи МВС (у т. ч. і Національної поліції України), зокрема шляхом удосконалення організаційних механізмів забезпечення реалізації гендерної політики в діяльності цих органів, а також упровадження комплексного гендерного підходу до політики розвитку кадрового потенціалу [16]. Однак слід констатувати, що, незважаючи на схвалену Стратегію, План заходів з її реалізації сьогодні й досі відсутній, враховуючи те, що згідно з п. 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р Міністерству внутрішніх справ разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади необхідно було у тримісячний строк розробити та подати Кабінету Міністрів України проект плану заходів із реалізації названої Стратегії.

Одним зі шляхів забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України варто вважати також План заходів МВС щодо виконання Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 р., затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ України від 12 грудня 2017 р. № 1019 (далі – План заходів) [17], на виконання якого в усіх підрозділах органів системи МВС (у т. ч. й Національній поліції України) були визначені відповідальні за реалізацію Плану заходів і контактні особи з гендерних питань, що забезпечують підтримку його реалізації, з числа яких наказом МВС від 27 лютого 2018 р. № 149 було створено робочу групу з реалізації Плану заходів і затверджено її склад.

Проте зазначений План заходів сьогодні не повною мірою відповідає реаліям сьогодення, оскільки не враховує як останні законодавчі зміни у цій сфері (набуття чинності нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [6] та, відповідно, втрата чинності Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [18]), так і запровадження нових організаційних механізмів у сфері забезпечення гендерної рівності в системі МВС України (наприклад, створення в МВС окремого відділу з питань дотримання гендерної рівності та затвердження положення про його діяльність).

Ретельний аналіз згадуваної Стратегії та Плану заходів дає підстави стверджувати, що, з одного боку, Національна поліція України активно залучена до процесу виконання основних міжнародних зобов'язань України щодо ефективного забезпечення реалізації гендерної політики в Україні, і впровадження принципу гендерної рівності є одним із пріоритетів Національної поліції України, а з іншого – сучасний стан забезпечення гендерної рівності у цих органах не повністю відповідає вимогам і міжнародним стандартам.

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене вище, можна зробити такі висновки: по-перше, механізм реалізації та забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України сьогодні не є досконалим, про що свідчить існування окремих аспектів дискримінації осіб як жіночої, так і чоловічої статі; по-друге, незважаючи на наявність профільних законодавчих і підзаконних актів у сфері забезпечення гендерної рівності, у т. ч. і в Національній поліції України, їх норми залишаються переважно декларативними через низку як об'єктивних, так і суб'єктивних причин; по-третє, ефективність забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України залежить не тільки від закріплення окремих норм і положень, а й безпосередньо від запровадження відповідних організаційних заходів у цій сфері. На нашу думку, для вирішення проблемних питань забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей жінок і чоловіків в органах поліції необхідно:

- розробити та затвердити План заходів із реалізації Стратегії розвитку органів системи МВС до 2020 р., у якому детально визначити відповідні організаційні механізми забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України;
- внести відповідні зміни до Плану заходів МВС щодо виконання Національного плану дій із виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 р., у яких передбачити як останні законодавчі зміни у сфері забезпечення гендерної рівності, так і запровадження нових організаційних механізмів у цій сфері;
- призначити постійного радника з гендерних питань, відповідального за забезпечення принципу гендерної рівності в Національній поліції України, а також розробити та прийняти положення про його діяльність, визначивши завдання, функції, права й обов'язки радника з гендерних питань;
- створити окремий структурний підрозділ (відділ / сектор) із питань дотримання гендерної рівності в Національній поліції України, розробити й затвердити положення про його діяльність;
- забезпечити організацію та проведення окремих навчань, семінарів і тренінгів для поліцейських щодо підвищення їх обізнаності з гендерних питань, зокрема із запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а також реагування на сексуальні домагання і дискримінацію на робочих місцях, реагування на факти вчинення насильства за ознакою статі з урахуванням оцінки ризиків, що загрожують постраждалій особі;
- упровадити принцип симетричного і рівноважного включення чоловіків і жінок у процес прийняття управлінських рішень щодо діяльності Національної поліції України, сприяти подоланню гендерних стереотипів і збалансованому представництву статей в управлінні;
- створити можливості особистісного розвитку, професійного самовизначення та кар'єрного зростання незалежно від статевої належності шляхом включення відповідних положень до порядку відбору кадрів;
- здійснювати моніторинг імплементації гендерного підходу в діяльності Національної поліції України через використання механізмів гендерного аналізу й експертизи, відпрацювання єдиного алгоритму дій щодо реалізації гендерної стратегії.

Список використаних джерел:

1. Індекс гендерного розриву. ГС «Економічний дискусійний клуб». URL: <http://edclub.com.ua/tegy/indeks-gendernogo-rozryvu>.
2. Грицяк Н. Формування гендерної політики в Україні: проблеми теорії, методології, практики: монографія. Київ: НАДУ, 2004. 384 с.
3. Біденко Ю., Кисельова В. Про гендерну політику в Україні. Всеукраїнська мережа осередків гендерної освіти. URL: <http://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/314-pro-hendernu-polityku-v-ukraini>.
4. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки / Колектив авторок. Київ, 2017. 264 с.
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
6. Про засади запобігання та протидії дискримінації: Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

7. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. С. 32. Ст. 35.

8. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 113-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>.

9. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2017 р. № 229-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80>.

10. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.: постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273. Офіційний вісник України. 2018. № 33. С. 64. Ст. 1165.

11. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. С. 1970. Ст. 379.

12. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova/>.

13. Сердюченко О.В., Коваленко Ж.А. Механізм забезпечення гендерної рівності при працевлаштуванні в органи прокуратури України. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 2. С. 300–304.

14. Сverdlova O. Жінки в поліції. ГО «Центр Соціальна Дія». URL: <http://noborders.org.ua/zhinki-v-politsiyi>.

15. В Нацполіції на сьогодні працюють майже 22% жінок – МВС. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/2240561-v-natspolitsiji-na-sogodni-pratsuyuyut-mayje-22-jinok-mvs.html>.

16. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80>.

17. Про заходи з виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 113-р: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 12 грудня 2017 р. № 1019. URL: http://mvs.gov.ua/upload/file/1325_plan_zahod_v_darou_04_1.12.pdf.

18. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.